

Elhangzott 2023. március 8-án az MTA Könyvtár és Információs Központ konferenciatermében Mesterházi Márton ír vonatkozású irodalmi könyvgyűjteményének bemutatóján.
<https://litera.hu/irodalom/publicisztika/mesterhazi-marton-az-irlandista-radios-es-dramaturg.html>

Ferencz Győző

MESTERHÁZI MÁRTONRÓL

Minden irlandistának megvan a maga története arról, hogyan került az ír kultúra vonzásába. Természetesen az anglistáknak, germanistáknak, italianistáknak is megvan, de éppen irlandistának lenni valamiképpen mégiscsak más. Az ír irodalom innen nézve sokáig nem vagy csak alig látszott, és sokaknak talán még ma sem látszik első ránézésre olyan élesen, mint a domináns angol, német, spanyol vagy orosz irodalom. Az írekhez többnyire az angol irodalommal való foglalkozás során jutottunk el, aztán egy idő után már ott is maradtunk, mi már, némi túlzással, az angolokhoz-amerikaiakhoz inkább csak visszatérünk, amelyeket, és ez különösen izgalmassá teszi, a fonákjáról láttat.

Hogy Mesterházi Mártonnak mi volt a története, azt sajnos nem tudjuk. Ő maga ennyit mond erről az *Ír ember színpadon* (2006) című könyvének bevezetőjében: „1980 nyarán szinte véletlenül választottam, hogy az Írók világa sorozatba Sean O’Casey-ről írjak kismonográfiát. Megvettem a drámakötetet, és az első darab elején ilyen rejtélyes alakok bukkantak elő: *Kathleen ní Houlihan*, *Fekete Rosaleen*, *Szemmelverő Balor*, *Banba igaz gaeljei*, *kilencvennyolc hősei*. Lelkiismeretes ember lévén elkezdtem utánuk olvasni” (5).

De valami előzménye vagy oka csak volt, hogy miért éppen Sean O’Casey-t választotta. 1980-ban Mesterházi már hosszú évek óta a Magyar Rádióban dolgozott, ekkorra volt már egy kis ír múltja. Már az 1960-as évek végén több ír dráma – Beckett, MacNeice, Friel – rádiójáték adaptációjában vett részt dramaturgként.

Mesterházi neve után a lexikonokban többnyire az áll, hogy „műfordító, szerkesztő, irodalomtörténész, dramaturg, egyetemi tanár, az irodalomtudományok kandidátusa”. De ő dramaturg volt, azt hiszem, az összes többi titulusának ez az alapja.

Érdemes itt megállni és visszatekinteni képzésére-indulására. 1964-ben szerzett az ELTE Bölcsészkarán magyar-angol-francia szakos diplomát, végzés után azonnal a Magyar Rádió Dramaturgiai Osztályára került és nyugdíjazásáig, 2004-ig megmaradt ebben az állásban. A Magyar Rádió közben sokat változott, különösen az 1990-es évektől kezdve. Önéletrajzi feljegyzéseiben fölényes, de keserű iróniával számol be arról, hogy zsugorodott körülötte a rádió irodalmi-színházi részlege, került egyre kisebb szobákba, átmentve, amit könyveiből, folyóiratokból szükségesnek tartott — végül aztán a Magyar Rádió kiment alóla.

Pályája első felében a kultúra és irodalom intézményi szerkezete meglehetősen eltért a mostanitól. Volt néhány műhely, amelyek közül különösen a világirodalommal foglalkozók igen magas minőséget képviseltek. Ilyen volt az Európa Könyvkiadó, a Nagyvilág című világirodalmi folyóirat, az ELTE egyes tanszékei, a mi szempontunkból elsősorban az Angol Tanszék, valamint a Magyar Rádió irodalmi és dramaturgiai osztálya. De ide sorolható a Móra Ferenc Könyvkiadó is, amelynek remek világirodalmi sorozata volt, és persze más műhelyek.

A Tanszék oktatói és a szerkesztőségek belső munkatársak általában jól képzett szakemberek voltak, és ezek az intézmények összefonódtak, belső munkatársaik egymás külső munkatársai voltak. Mesterházi Márton nemcsak úttörő munkát végzett a Rádióban, hanem közben – ettől elválaszthatatlanul – dolgozott az Európának, a *Nagyvilágnak*, ahogyan az Európa szerkesztői pedig

dolgoztak a Rádióknak, a tanszék oktatói az Európáknak, a *Nagyvilágnak*, a Rádióknak is. Vagy épp tanítottak a Színművészeti Főiskolán, esetleg szerződéssel dramaturgként dolgoztak – mint Mesterházi Márton is – különféle színházakban vidéken és Budapesten. Minden, a szakmai iránt elkötelezett végzős egyetemista álma volt bekerülni ebben körforgásba, akár csak külsőként is, alkalmi megbízásokkal.

A dramaturgnak, mint problémamegoldó háttérembernek, mindenhez értenie kell, ami színházban – akár a rádiószínházban – történik. Mesterházi Márton remek képzést kapott a Rádióban, és a szakma minden fortélyát megtanulta. Ezt nem úgy kell elképzelni, hogy okosakat mondott a színdarab értelmezéséről, hanem hogy egy idő után tudta, melyik színésznek milyen szerep való, illetve mit kell mondani, hogy elvállalja a szerepet, vagy úgy mondja a szöveget, ahogy az előadásban szükség van rá, tudta, hogy a fordítások ellenőrzésekor mire kell figyelnie. Sok nyelvéen beszélt, és hogy munkáját ellássa, újakat tanult meg. Tudta – ritka tudás ez –, hogyan igazítsa a zenéhez a betétverseket, vagy épp kit kérjen fel a betétversek megzenésítéséhez, és így tovább. Költői szinten értett a verseléshez, rímhez, ritmushoz. (Saját versei is vannak, nem tudom mennyi, ezeket életművében szemérmesen zárójelbe tette.) Írt, fordított, adaptált hangjátékot. Hallatlan biztonsággal művelte az irodalmat, ami kritikai érzékét is megbízhatóvá tette.

Doktori disszertációját, rögtön az egyetem elvégzése után, 1965-ben, Shelley-ről írta, 1970-től rendszeresen írt tanulmányokat a *Nagyvilágba*, fordított, többek között W. B. Yeats, J. M. Synge, Sean O'Casey, Brian Friel, Tom Murphy, Sebastian Barry műveit. Szerkesztett, válogatott, utószavakat írt. Hangjáték-válogatást állított össze *Csataszimfónia* címmel. A rádiózásról társszerzőségben könyvet írt (1975). 1975-ben ösztöndíjjal volt Londonban, a BBC rádiószínházát tanulmányozta, erről is írt egy kis könyvet (1978). 1975 és 1984 között a Rádió Világszínpad című drámatörténeti hangjáték-sorozatában is közreműködött – ez 137 adást jelentett. Vidéki színházakból közvetített előadásokat, rádiósként külföldi hangjáték fesztiválokra utazott.

Közel harminc ír tárgyú színdarab rádióra alkalmazásában vett részt, Shaw, Yeats, Augusta Gregory, Synge, O'Casey, Beckett, MacNeice, Brendan Behan, Brian Friel, Stewart Parker, Tom Murphy, John McGahern, Sebastian Barry művei közül többet, gyanítom, az ő javaslatára tűzték műsorra. Elképesztő névsor. A *Sean O'Casey világa* 1983-ban jelent meg. 1987-ben kandidátusi értekezés írt magyarországi recepciójáról, ez 1993-ban *Sean O'Casey Magyarországon* címmel jelent meg. A *Sean O'Casey világa* ragyogó munka volt, a sorozat egyik legemlékezetesebb darabja, a széles olvasóközönségnek élvezetes stílusban megírt szellemes, pontos és informatív munka. A *Sean O'Casey Magyarországon* tudományos igényű, de stílusában cseppet sem száraz mű. Mifélek igencsak ritka az efféle befogadástörténeti vállalkozás, főleg az olyan, amely nemcsak nyomtatott művekkel, hanem hangzó előadásokkal is foglalkozik. Mesterházi felkutatta O'Casey összes fellelhető magyarországi vonatkozását: műveinek fordításait, darabjainak színre vitelét, rádiós feldolgozását, továbbá az ezekről szóló ismertetéseket, kritikákat. Nemcsak példát mutatott, mit is jelent az irodalmi hagyomány gondozása, hanem izgalmassá is tette a tárgyat: egyszer adásba került rádiószínházi előadásokat értékel cseppet sem hűvös udvariassággal, és kultúrtörténetileg felbecsülhetetlen szolgálatot tesz azzal, hogy gondosan feljegyzi azokat az előadásokat is, amelyek szalagjait letörölték,

Az 1990-es években, az ELTE irlandisztikai programjának fénykorában kurzusokat tartott ír drámatörténetből. (Egyetemen később is tanított, 1997 és 2005 között pedig a debreceni egyetemen műfordító szemináriumot vezetett.)

Írországnak először talán 1990-ben egy J. M. Synge nyári egyetemi kurzuson volt Rathdrumban, azután még többször. Élete végén a *Műhelyben*, a *Jelenkorban* és a *Kalligramban* számos ír tárgyú írást és fordítást közölt, köztük részleteket O'Casey önéletrajzi trilógiájából.

Ritka szép és gazdag pálya ért véget, amikor tavaly, 81 éves korában elhunyt. Coleridge kifejezését kölcsönvéve „a whole well-spent life” állt mögötte. Aki ismerte, tudta, milyen szellemi erő kellett ahhoz, ne hagyja, hogy teste – örökletes betegsége – határozza meg az életvitelét. A legutolsó időkig szinte észrevétlenül tudta csökkenteni akadályoztatását. Sőt, bámulatos képessége volt, hogy derűs és sugárzóan nyitott szellemi légkört teremtsen maga körül rákosszentmihályi házában, ahol, amíg csak lehetett, szerette vendégül látni barátainak kisebb-nagyobb csoportjait. Amikor már kerekesszékekbe kényszerült, akkor is naponta odaült íróasztalához, amely mellett jobbra is, balra is könyvespolc volt, a számára legfontosabb könyvekkel. Sokszor megcsodáltam.

Hogy melyek voltak ezek a könyvek? Az ír drámairodalom ritka gazdag gyűjteménye. „Külön polcokon egy kisebb, három-négy méternyi könyvtár”, ahogy összefoglaló nagy művének, az *Ír ember színpadon*nak a bevezetőjében írja. „Kaptam könyvet nagykövettől, írótól, kollégától, vettem könyvet itthon és Dublinban, Londonban, Amszterdamban. Mindezt eleinte azért, mert ír íróról az ír hagyomány, történelem, irodalom, kocsmadalok stb. ismerete nélkül szólni dilettantizmus. Később meg a kíváncsiság vezetett: a talajmintát vevő mélyfúró kíváncsisága.[...] [J]ó irányban fűrván az ír drámaírást a mélyéig fűrván, más lényeges dolgokat is megtudhatok.” (5)

Ez a három-négy folyóméternyi kötet, kiegészítve más, angol nyelvű drámákkal, szakirodalommal, most az MTA Könyvtárába került, Mesterházi Márton gyerekei – Mónika és Gábor – jóvoltából és Írország Nagykövetségének önzetlen támogatásával.

A szerkesztő kommentárja a litera.hu -n:

Az MTA Könyvtárában található az ország legnagyobb irlandisztikai gyűjteménye. Ehhez a kollekciónak társult egy jelentős hagyatéka: a legendás rádiós és dramaturg, Mesterházi Márton ír vonatkozású irodalmi könyvgyűjteménye.

Dr. Mesterházi Márton (1941–2022) örökösei nemrégiben adományozták a könyvtárnak Mesterházi Márton könyvhagyatékát: mintegy kétszáz XX. és XXI. századi ír drámakötetet, illetve egyes szerzők leveleit, életrajzát, önéletrajzát. Az adományozást az Ír Köztársaság Budapesti Nagykövetsége támogatta.

Az MTA könyvtára az Ír Köztársaság Budapesti Nagykövetségével közösen rendhagyó eseményen idézte fel Mesterházi Márton alakját, és mutatta be *Tudóskönyvtárak* című új digitális vállalkozását. A bemutatón hangzott el Ferencz Győző visszaemlékezése Mesterházi Mártonra.